

*Навчально-методичні
матеріали*

ГЕЙНЦ РУСЛАНА МИКОЛАЇВНА

**ДОГОВІР ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ФОРМА
ТОВАРНОГО ОБОРОТУ**

методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
магістрантів 1-го курсу денної форми навчання
спеціальності «Право»

Івано-Франківськ-2021

**ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра цивільного права

Гейнц Руслана Миколаївна

**ДОГОВІР ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ФОРМА
ТОВАРНОГО ОБОРОТУ**

методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
магістрантів 1-го курсу денної форми навчання
спеціальності «Право»

Івано-Франківськ-2021

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 31 серпня 2021 року)

Схвалено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 01 жовтня 2021 року)

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 4 від 16 грудня 2021 р.)

Рецензенти:

Банасевич Ірина Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Олійник Оксана Степанівна

кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Г29 Гейнц Р. М. Договір як цивільно-правова форма товарного обороту: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять магістрантів 1-го курсу денної форми навчання спеціальності «Право». Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. 44 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану підготовки магістра спеціальності 081 «Право» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», відповідно до тематики навчальної програми дисципліни «Договір як цивільно-правова форма товарного обороту».

В посібнику викладені короткі методичні рекомендації для підготовки магістранта до семінарського заняття, переліки питань, які виносяться до обговорення на занятті, практичні задачі для закріплення теоретичного матеріалу. До кожної теми наводиться перелік основної та додаткової рекомендованої літератури, що включає нормативно-правові акти, судову практику, навчальні посібники та наукові праці.

Методичні вказівки призначені для магістрантів, науково-педагогічних працівників.

© Гейнц Р. М., 2021

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	12
Семінарське заняття № 1. Цивільно-правовий договір як основний інститут цивільного права	12
Семінарське заняття № 2. Правове регулювання цивільно-правових договорів.....	15
Семінарське заняття № 3. Договір як форма реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільного обороту	19
Семінарське заняття № 4. Договір як юридичний факт.....	22
Семінарське заняття № 5. Договір як правовідношення.....	26
Семінарське заняття № 6. Динаміка укладеного договору.....	29
Семінарське заняття № 7. Загальні засади договірної відповідальності.....	33
Семінарське заняття № 8. Систематизація цивільно-правових договорів. Типи договорів та їх цивільно-правова характеристика.....	36
Семінарське заняття № 9. Концепція цивільно-правового договору в інших галузях права.....	39
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	43
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	44

ПЕРЕДМОВА

Конструкція договору стала одним із найвизначніших здобутків світової правової культури.

Навчальна дисципліна «Договір як цивільно-правова форма товарного обороту», передбачена навчальним планом підготовки магістра права для вивчення магістрантами на 1-му курсі, входить до циклу дисциплін професійної підготовки.

Метою викладання навчальної дисципліни «Договір як цивільно-правова форма товарного обороту» є поглиблення у магістрантів системи необхідних юридичних знань, професійних навичок та вмінь вирішувати практичні завдання щодо договірного регулювання суспільних відносин, принципів договірного права, доктринальних підходів до систематизації цивільно-правових договорів, розуміння багатоаспектності договору як цивільно-правової категорії, відмінностей цивільно-правового договору від різногалузевих договорів.

Вивчення дисципліни «Договір як цивільно-правова форма товарного обороту» спрямоване на набуття студентами компетентностей щодо знання та розуміння змісту норм законодавства України, що є джерелами правового регулювання договору, формування умінь та навичок для самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації договірної правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин, правильного застосування норм договірного права.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні та правові аспекти договору як правової категорії, аналіз основних джерел договірного регулювання, розуміння договору як правочину, договору як правовідношення, динаміки договору, договірної відповідальності, а також практика реалізації відповідних норм.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні підходи до розуміння категорії договору.
2. Договір як підстава виникнення договірного зобов'язання. Динаміка договору.
3. Класифікація договорів у сучасному цивільному праві. Різногалузеві договори.

Зміст дисципліни дозволяє підійти до розуміння категорії договору як багатоаспектного поняття, поглибити знання джерел договірного права, розуміння динаміки укладеного договору, відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору тощо. Основою вивчення дисципліни є бездоганне знання договірного законодавства та вміння застосовувати його на практиці.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- багатоаспектність поняття «цивільно-правовий договір»;
- джерела правового регулювання договірних правовідносин;
- дію норм про договори в часі, в просторі та за колом осіб;

- принципи договірного права;
- відмінність між договором–правочином та договором–правовідношенням;
- загальний порядок укладення договорів;
- стадії укладеного договору;
- способи захисту порушеного договірного права;
- особливості цивільної відповідальності за порушення договірних зобов'язань;
- відмінність цивільно-правового договору від різногалузевих договорів.

вміти:

- аналізувати та вирішувати правові проблеми в системі договірних зобов'язальних правовідносин;
- класифікувати договори;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм договірного права та робити відповідні висновки;
- здійснювати тлумачення правових норм договірного права.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Невід'ємним елементом модульної системи викладання, який забезпечує зворотній зв'язок між викладачем та студентом є практичні (семінарські) заняття. В їх процесі перевіряється ступінь засвоєння теоретичного матеріалу, логічність мислення, здатність самостійно мислити та опрацьовувати значні обсяги навчального матеріалу, проводити аналіз практичної ситуації. Зазвичай ці заняття передбачають активність тих хто навчається, але за наперед заданими завданнями. Тут можлива демонстрація рівня засвоєння лекційного матеріалу та тих знань, котрі були набуті студентами при самостійному опрацюванні навчально-наукової та періодичної літератури, актів законодавства, судової практики й інших джерел.

Структурно практичне заняття залежить від теми та її практичного спрямування і передбачає: перевірку самостійної роботи, що здійснюється на формальному рівні – перевірка виконаних завдань самостійної роботи, підготовка індивідуальних завдань за темою, старанності та самостійності виконання практичних завдань, вміння відтворити базові поняття та розуміння їх сутності, вміння висловлювати заперечення та знаходити правильні рішення.

Оцінці підлягає рівень і глибина засвоєння навчального матеріалу; наявність навичок самостійного пошуку та використання нормативних актів, що регулюють договірні відносини; вміння складати проекти договорів; розуміння змісту актів законодавства, що є джерелом договірного права та вміння застосовувати набуті теоретичні знання для укладення договорів. В процесі проведення семінарських (практичних) занять забезпечується детальніше розуміння основних проблемних питань договірного права, їх теоретичного підґрунтя, самостійне вміння тлумачити і застосовувати норми цивільного законодавства студентами.

Пропущені практичні заняття студенти повинні відпрацювати. Умовою допуску до відпрацювання є наявність письмового виконання завдань у робочому зошиті. Якщо навчання проводиться дистанційно, то виконані завдання повинні бути завантажені в Classroom.

Для правильного і повного виконання завдань студенти повинні:

- добре ознайомитися з методичними вказівками до кожної теми;
- вивчити положення рекомендованих та інших нормативних актів і літератури;
- опрацювати тему за питаннями для самоконтролю;
- за опублікованою чи розміщеною в мережі Інтернет судовою практикою ознайомитися із практикою вирішення рішень за окремими категоріями справ.

Наступним етапом розв'язування задачі повинно стати:

- детальний аналіз умов завдання;
- з'ясувати юридичного значення кожного наведеного у завданні факту;
- правовий аналіз взаємовідносин сторін, позиції суду, прокурора або адвоката (за їх наявності чи обов'язковості участі);
- продумати відповіді на поставлені запитання;

- змодельовати контраргументи;
- викласти їх у рекомендованому порядку чи у процесуальній формі відповідного документу суду (постанова, рішення).

Вирішення задачі (завдання) студенти повинні викласти у спеціально відведеному для цього робочому зошиті письмово. Деякі із завдань передбачають наявність двох і більше рішень шляхом самостійного внесення змін і доповнень у фактичні обставини справи.

Письмовий варіант вирішення практичного завдання повинен відповідати вимогам зрозумілості, повноти, ясності, чіткості, та процесуальної формалізації. Слід уникати зайвої деталізації, яка не має правового значення у даній справі і не заснована на фактах, які викладені у фабулі завдання.

Студенти вправі за своєю ініціативою з метою більш повного аналізу умов завдання та для захисту прав і охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб, про яких йдеться в фабулі завдання, вийти за межі умов завдання та поставлених до завдання запитань.

Не зараховуються як виконані імітаційні варіанти вирішення завдань: перелічення лише статей, чи відсутність посилань на норми позитивного права, в разі текстуального спів падання рішення у двох та більше студенті. При тому не зараховується відповідний бал як тому хто списів, так і тому у кого списано.

У результаті проведення практичних (семінарських, лабораторних) занять студенти повинні:

знати

- юридичні ознаки цивільно-правового договору;
- особливості дії норм про договори в часі, просторі, по особах;
- види цивільно-правових договорів;
- загальні положення державної реєстрації договорів;
- спеціальні випадки припинення договору;
- спеціальні випадки зміни договору

вміти

- визначати характер норм договірної права;
- визначати умови недійсності договорів;
- класифікувати договори;
- тлумачити договірні умови.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи до розуміння категорії договору у праві

Тема 1. Цивільно-правовий договір як основний інститут цивільного права

Поняття та цивільно-правова природа договору. Співвідношення понять «правочин», «угода», «домовленість» та «договір».

Доктринальні підходи до розуміння договору. Роль договору у механізмі правового регулювання приватноправових відносин.

Система принципів договірного права. Реалізація принципів справедливості, добросовісності та розумності в договірних зобов'язаннях. Принцип свободи в договірному праві України та його складові елементи. Принцип неприпустимості зловживання правом у договірних зобов'язаннях.

Тема 2. Правове регулювання цивільно-правових договорів

Поняття та види джерел договірного права. Кодекси та інші закони як джерела договірного права, їх характеристика. Міжнародний договір як джерело договірного права. Поняття «колізійна норма», «звичай», «звичай ділового обороту» та їх значення в правовому регулюванні договору.

Види норм договірного права та їх характеристика. Дія норм про договори в часі, просторі та за колом осіб. Застосування норм про договори за аналогією. Тлумачення норм про договори.

Договір як джерело договірного права. Співвідношення договору та норми права. Типізація договірних форм.

Тема 3. Договір як форма реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільного обороту

Загальні положення про цивільну правосуб'єктність учасників цивільних правовідносин. Елементи цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб. Роль правосуб'єктності в структурі механізму регулювання цивільних правовідносин учасників цивільних правовідносин. Вплив правосуб'єктності на дійсність договорів, укладених фізичними та юридичними особами. Сутність договору як форми реалізації цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб.

Змістовий модуль 2. Договір як підстава виникнення договірного зобов'язання. Динаміка договору

Тема 4. Договір як юридичний факт

Поняття договору як юридичного факту. Воля та волевиявлення в договорі. Зміст договору як юридичного факту. Істотні, звичайні та випадкові умови договору.

Порядок і способи укладення договору. Загальний порядок укладення договору та правові наслідки його порушення. Переддоговірні спори. Форма

договору та правові наслідки її недотримання при укладенні договору. Особливості укладення окремих видів договорів.

Співвідношення понять «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір. Визнання договору недійсним. Правові наслідки недійсності договору.

Тема 5. Договір як правовідношення

Договірні зобов'язання в системі цивільних правовідносин.

Поняття та склад суб'єктів договірної правовідносини. Динаміка суб'єктного складу договірної зобов'язання. Треті особи у зобов'язанні.

Поняття та загальні умови виконання договірної зобов'язання. Елементи належного виконання договірної зобов'язання. Підтвердження виконання договірної зобов'язання.

Поняття та класифікація підстав припинення договірної зобов'язання.

Тема 6. Динаміка укладеного договору

Стадія виконання договору. Співвідношення понять «виконання договору» та «виконання договірної зобов'язання».

Стадія зміни договору. Поняття, підстави та правові наслідки зміни договору.

Стадія припинення договору. Співвідношення понять «припинення зобов'язання», «припинення договору», «розірвання договору» і «відмова від договору». Підстави та порядок відмови від договору. Поняття, ознаки та правові наслідки розірвання договору.

Стадія порушеного договірної права. Поняття права на захист. Підстави захисту прав суб'єктів договірних правовідносин.

Форми та способи захисту порушеного договірної права. Відшкодування збитків та моральної шкоди.

Захист кредитора в договірній зобов'язанні. Захист слабшої сторони договору.

Тема 7. Загальні засади договірної відповідальності

Поняття цивільно-правової відповідальності. Сутність та форми договірної відповідальності. Умови (підстави) договірної відповідальності.

Загальні засади договірної відповідальності юридичних осіб. Самостійність відповідальності юридичних осіб.

Особливості договірної відповідальності юридичних осіб публічного права та підприємницьких товариств.

Змістовий модуль 3. Класифікація договорів у сучасному цивільному праві. Різногалузеві договори

Тема 8. Систематизація цивільно-правових договорів. Типи договорів та їх цивільно-правова характеристика

Особливості класифікації договорів за універсальним критерієм (за правовою метою), за його предметом, суб'єктним складом.

Поняття, правова природа та особливості публічного договору. Споживчий договір. Договір приєднання: поняття, правова природа та особливості.

Договір на користь третьої особи. Попередній договір. Розмежування попереднього договору та протоколу про наміри.

Непоіменовані договори. Змішаний договір. Інтегровані та нетипові договори.

Поняття та загальна характеристика зовнішньоекономічного договору.

Тема 9. Концепція цивільно-правового договору в інших галузях права

Поняття та особливості господарського договору. Співвідношення цивільно-правового договору з господарсько-правовим договором.

Договір як регулятор трудових відносин. Відмінності цивільно-правового договору від трудового договору.

Договір як регулятор сімейних правовідносин. Шлюбний договір. Договір в міжнародному праві.

Договірне регулювання природноресурсових відносин. Договірне регулювання корпоративних правовідносин. Процесуальні договори: постановка питання та законодавча перспектива.

Поняття та особливості адміністративно-правового договору. Договір у кримінально-правових відносинах.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Найменування розділів і тем	Усього	Кількість годин		
			лек.	сем.	с/р
Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи до розуміння категорії договору					
1.	Цивільно-правовий договір як основний інститут цивільного права	10	2	2	6
2.	Правове регулювання цивільно-правових договорів	8	2	2	4
3.	Договір як форма реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільного обороту	8	–	2	6
Змістовий модуль 2. Договір як підстава виникнення договірної зобов'язання. Динаміка договору					
4.	Договір як юридичний факт	10	2	2	6
5.	Договір як правовідношення	12	–	2	10
6.	Динаміка укладеного договору	12	2	2	8
7.	Загальні засади договірної відповідальності	8	–	2	6
Змістовий модуль 3. Класифікація договорів у сучасному цивільному праві. Різногалузеві договори					
8.	Систематизація цивільно-правових договорів. Типи договорів та їх цивільно-правова характеристика	12	2	2	8
9.	Концепція цивільно-правового договору в інших галузях права	10	2	2	6
Усього годин:		90	12	18	60

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що сьогодні у цивілістичній науці пануючим є положення про багатоаспектність категорії «договір». Він охоплює такі правові явища: як юридичний факт (дво- чи багатосторонній правочин), що є підставою виникнення цивільних прав і обов'язків; саме договірне зобов'язання (правовідношення), породжуване укладеним договором; документ, у якому закріплюється (фіксується) факт встановлення між сторонами зобов'язального правовідношення; є засобом індивідуального врегулювання відносин. Договір як юридична категорія використовується також і в інших галузях права, зокрема, земельному, господарському, трудовому, адміністративному, сімейному, однак саме в цивільному праві він займає особливе місце.

Чинне законодавство сьогодні використовує такі поняття як «правочин», «угода», «домовленість» та «договір». Зверніть увагу на те, що двосторонній й багатосторонній правочини є договорами; поняття «договір» і «угода» є тотожними; термін «домовленість» необхідно розуміти як договір, якщо такої домовленості досягнуто з дотриманням вимог, встановлених для укладання договору.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Поняття та цивільно-правова природа договору. Співвідношення понять «правочин», «угода», «домовленість» та «договір».
2. Доктринальні підходи до розуміння договору. Роль договору у механізмі правового регулювання приватноправових відносин.
3. Система принципів договірного права.
4. Реалізація принципів справедливості, добросовісності та розумності в договірних зобов'язаннях.
5. Принцип свободи в договірному праві України та його складові елементи.
6. Принцип неприпустимості зловживання правом у договірних зобов'язаннях.

◆ **Питання для самоконтролю**

1. Дайте визначення поняття «договір» у легальному та доктринальному розуміннях.
2. Назвіть українських науковців, що досліджували поняття «договір».
3. Як визначається договір у англо-американській та романо-германській правових системах?
4. Розкрийте зміст основних ознак цивільно-правового договору.
5. Проведіть аналіз категорій «воля» та «волевиявлення».
6. У чому полягає відмінність між поняттями: «правочин», «угода», «домовленість», «договір»?
7. Розмежуйте поняття: «угода» та «згода».
8. Проведіть аналіз розмежування правих категорій: «договір як правовідношення» та «договір як правочин».
9. У чому проявляється відмінність договору від нормативного акту?
10. Назвіть основні елементи свободи договору в залежності від стадій на якій вона проявляється?

11. Проведіть аналіз понять «добросовісність» і «справедливість».
12. Розкрийте зміст принципу «розумності» в договірних відносинах.
13. Порівняйте договори «суворого» права із договорами «доброї совісті».
14. Охарактеризуйте конструкцію незловживання правом у законодавствах різних країн континентального права.
15. Обґрунтуйте позицію щодо доцільності чи ні віднесення принципу моральності до принципів договірного права?

Ключові поняття і терміни: правочин, угода, договір, домовленість, справедливість, добросовісність, розумність, свобода договору, обмеження договірної свободи, зловживання правом.

Тематика рефератів:

1. Принципи договірного права ЄС.
2. Цивільно-правовий договір у механізмі правового регулювання цивільних правовідносин.
3. Договір як підстава виникнення речових прав на чуже майно.

Завдання 1. Випишіть із ЦК України норми, в яких знайшли втілення принципи справедливості, добросовісності та розумності в договірних зобов'язаннях

Завдання 2. Випишіть із чинних нормативно-правових актів норми, в яких містяться положення про заборону зловживання правом у договірних зобов'язаннях.

Задача 1. О. запропонував своєму знайомому А. придбати у нього картину відомого художника. Наступного дня А. направив О факсом відповідь, в якій містилася згода купити картину та вказувалася ціна купівлі. Через п'ять днів О. повідомив А., що згодний продати йому картину, але за ціною на 25% більше, ніж ціна, запропонована А. Останній не погодився, зазначивши, що на його думку, договір вже укладений на умовах, що містяться у його факсимільному повідомленні, яке є акцептом.

Чиї дії в даному випадку можна розглядати як оферту і акцепт? Чи є договір укладеним?

Задача 2. ТОВ «Кристал» (далі – Товариство) уклало договір з проектною організацією на розробку проектної документації з реконструкції будівлі, що придбана Товариством для розміщення офісів. В строк, що вказаний у договорі, проектувальники виконали ескіз, макет та генеральний план реконструкції.

Коли Товариство звернулося за отриманням дозвільної документації, з'ясувалося, що проект поданий не в повному обсязі. Проектна організація зазначила, що вона виконала умови договору повністю, оскільки договором перелік матеріалів, що надаються, не передбачений. Однак вона готова виконати необхідну частину роботи за умов додаткової оплати.

ТОВ «Кристал» звернулось за консультацією до юриста.

Яку відповідь слід дати? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Я. та С., які проживали в м. Харків, уклали договір позики строком на один рік, за яким С. передав Я. грошову суму в розмірі 10000 гривень. Коли підійшов час розрахунку С. зателефонував Я. та повідомив його, що переїхав на постійне місце проживання до міста Варшава (Польща), тому просить Я. передати йому гроші там та

повернути борг у доларах. Я. відмовився, зазначивши, що договір вони уклали в Харкові, сума боргу рахувалася в гривнях, отже, він поверне гривні в місці укладення договору.

Хто має рацію в даному спорі? Як визначається місце виконання зобов'язання якщо воно не встановлено у договорі?

▣ Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с. URL: <https://yurincom.com/files/content/Dzera - Zagalna.pdf>
3. Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / І.В. Жилінкова, В.І. Борисова, І.В. СпасибоФатеева та ін.; За заг. ред. І.В. Жилінкової, В.І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. 116 с. http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/168/1/DOGOVIR_2008.pdf
4. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
5. Луць. А. В. Свобода договору в цивільному праві України: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2005. 204 с.
6. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина. /Том 1. *Вступ в цивільне право*. К.: Алерта, 2012. 472 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046508/pravo/tsivilne_pravo
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
8. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: монографія. Київ: Правова єдність, 2009. 304 с.
9. Принципи європейського договірного права. Коментарі та рекомендації. / пер. з англ. ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД». К.: Асоціація «ЗЕД», 2013. 304 с.
10. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

Додаткова

11. Алексеев І.С. Поняття та функції цивільно-правового договору. Форум права. 2010. № 2. С. 7-10. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10aiccpd.pdf>
12. Баранова Л.М. Реалізація принципу свободи договору в недоговірних зобов'язаннях. Проблеми цивільного права і процесу: тези доповідей учасників науково-практичної конференції, присвяченої сітлій пам'яті О.А. Пушкіна (м.Харків, 19-20 травня 2017 р.) URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/44.pdf
13. Вавженчук С.Я. Договір у приватному праві: компаративістський нарис. Вісник господарського судочинства, 2015, № 2. С.126-131. URL: <https://unba.org.ua/publications/2173-dogovir-u-privatnomu-pravi-komparativists-kij-naris.html>
14. Горев В.О. Свобода договору як загальна засада цивільного законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук . Харків. 2007. 203 с.
15. Єрьоміна К. С. Свобода договору та її межі в цивільному праві. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 8 (48). С. 16-18
16. Калаур І.Р. Принцип належного виконання договірних зобов'язань через призму виконання зобов'язань про передачу майна в користування. Науковий вісник Харківського державного університету. Харків. 2013. №3. С. 84-86.
17. Кодинець А. О., Кодинець А. А. Правова природа договору в системі цивільно-правових категорій: доктринальні традиції та сучасне розуміння. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. Вип. 80. С. 72-79

18. Луць В.В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. Юридичний вісник. 2009. 2(11). С. 52-55
19. Погрібний С. О. Свобода договору як загальна засада цивільного законодавства України. *Держава і право*. 2006. випуск 27. С. 316 – 322.
20. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин в цивільному праві України: монографія. К. : Правова єдність, 2009. 304 с.
21. Подвірна О.В. Інститут договірного права: необхідність реформування та перспективи розвитку. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. № 2 (18). С. 1-16. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n2/18povtpr.pdf>
22. Принципи європейського договірного права. Коментарі та рекомендації / пер. з англ. ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД». К.: Асоціація «ЗЕД», 2013. 304 с. URL: https://www.zed.ua/images/files/PECL_short.pdf
23. Спасибо-Фатєєва І.В. Принцип свободи договору. Проблеми цивільного права і процесу: тези доповідей учасників науково-практичної конференції, присвяченої сітлій пам'яті О.А. Пушкіна (м.Харків, 19-20 травня 2017 р.) URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/6.pdf
24. Схаб-Бучинська Т.Я. Оціночні поняття як критерії обмеження договірної свободи. Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя, 2015. №6. С. 67-69. URL: http://lsej.org.ua/6_2015/6_2015.
25. Хоменко М.М. Межі свободи договору: погляд крізь призму способів захисту. Проблеми цивільного права і процесу: тези доповідей учасників науково-практичної конференції, присвяченої сітлій пам'яті О.А. Пушкіна (м.Харків, 19-20 травня 2017 р.) URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/39.pdf
26. Цюкало Ю.В. Щодо розуміння свободи договору: теоретико-прикладний аспект. Часопис Київського університету права. Київ. 2013. №1. С. 209-212. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/yyyyy/209.pdf
27. Юдін З.М. Система принципів договірного права та сучасний контрактивізм. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Випуск С. 50-54 URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/3/12.pdf>

Семінарське заняття № 2 (2 год.)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Методичні рекомендації: основним джерелом правового регулювання цивільно-правових договорів є норми ЦК України. Конституція України безпосередньо не містить положень, які присвячені правовому регулюванню цивільно-правового договору, але у ній закладені загальні правові засади регулювання договірних відносин. Зверніть увагу на те, що у ЦК України норми договірного права містяться у книзі п'ятій «Зобов'язальне право», а також і в багатьох статтях Книги першої, Книги третьої, Книги четвертої та Книги шостої.

При підготовці питання «Види норм договірного права та їх характеристика» зверніть увагу на те, що серед норм, які визначають передумови для виникнення та функціонування договірного правовідношення виокремлюють: 1) норми, які визначають договірну правоздатність і дієздатність суб'єктів договірних відносин; 2) норми, які передбачають умови без дотримання яких сторони не можуть укласти договір; 3) норми, які забезпечують набрання чинності договором та його виконання.

Опрацьовуючи питання «Кодекси та інші закони як джерела договірних права, їх характеристика» необхідно, окрім ЦК України, проаналізувати положення ГК України, Земельного кодексу України, Сімейного кодексу України, Повітряного кодексу України та Кодексу торговельного мореплавства України, які містять норми, присвячені правовому регулюванню цивільно-правових договорів. Серед джерел договірних права важливе місце посідають численні спеціальні закони, які регулюють договірні відносини у тій чи іншій сфері суспільної діяльності.

Одним із найпоширеніших міжнародних торговельних звичаїв ділового обороту є Правила ІНКОТЕРМС, розроблені Міжнародною торговельною палатою у Парижі. З 1 січня 2020 року набули нові правила ІНКОТЕРМС.

При опрацюванні питання «Локальні акти як джерело договірних права» зверніть увагу, що статuti юридичних осіб щодо регулювання договірних відносин тільки визначають повноваження їх органів до укладення договорів. До локальних правових актів слід віднести і Правила біржової торгівлі та інші подібні документи.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Поняття та види джерел договірних права.
2. Види норм договірних права та їх характеристика.
3. Дія норм про договори в часі, просторі та за колом осіб.
4. Кодекси та інші закони як джерела договірних права, їх характеристика.
5. Міжнародний договір як джерело договірних права.
6. Поняття «колізійна норма», «звичай», «звичай ділового обороту» та їх значення в правовому регулюванні договору.
7. Договір як регулятор цивільних відносин.
8. Роль локальних актів та судової практики в регулюванні договірних відносин.

◆ **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть види джерел договірних права.
2. Яке місце займають міжнародні договори у системі джерел договірних права?
3. В чому проявляється специфіка звичаю ділового обороту в регулюванні договірних відносин?
4. Дайте характеристику типовому договору.
5. Яке значення судової практики в регулюванні договірних відносин?
6. Яка роль локальних актів у регулюванні договірних відносин?
7. Розкрийте специфіку договору як регулятора відносин.
8. Назвіть відмінність договору і нормативно-правового акту як регуляторів договірних відносин.

☑ **Ключові поняття і терміни:** договір, норма-припис, норма-дефініція, правостановлююча норма, уповноважуюча норма, заборонна норма, правозахисна норма, колізійна норма, звичай, звичай ділового обороту.

📖 **Тематика рефератів:**

1. Локальні акти та їх роль в регулюванні договірних відносин.
2. Міжнародні правила тлумачення термінів «ІНКОТЕРМС» від 1 січня 2020 року.

✍ **Практичні завдання:**

- Завдання 1.** Випишіть із ЦК України номери статей, що є
- 1) нормами-дефініціями;
  - 2) нормами, які визначають договірну правоздатність і дієздатність суб'єктів договірних відносин;

3) нормами, які передбачають умови, без дотримання яких сторони не можуть укласти договір;

4) норми, які забезпечують набрання чинності договором та його виконання.

Задача 1. Між юридичними особами України та Польщі укладений договір купівлі-продажу товарів. У процесі його виконання мало місце неналежне виконання зобов'язань обома сторонами. Українська фірма (продавець) порушила передбачені контрактом терміни поставки, здійснивши її із запізненням на 90 днів. У свою чергу польська сторона (покупець) здійснила належний за поставлений товар платіж із запізненням на 120 днів у порівнянні з терміном, зазначеним у контракті. Польська сторона звернулася в Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України з позовом до української юридичної особи про стягнення штрафу за прострочення поставки. У свою чергу українська юридична особа заявила польській стороні зустрічний позов про сплату відсотків за прострочення виконання грошового зобов'язання. Всі необхідні при подачі позову вимоги сторонами були виконані.

Розгляньте ситуацію і вирішіть справу по суті.

Задача 2. У березні 2004 р. Волинець одержала у спадщину однокімнатну квартиру. Як з'ясувалося, в цій квартирі з січня 2004 р. на умовах найму проживає Іщенко. У квітні 2004 р. Волинець подала позов до суду про розірвання договору найму і виселення Іщенка, оскільки з військової служби повернувся її син, і ця квартира необхідна йому для проживання. Суд задовольнив її вимоги. Однак в серпні 2004 р. Іщенко стало відомо, що Волинець уклала договір найму цієї квартири з Петренком. Іщенко подав позов до суду про переведення на нього прав та обов'язків наймача.

Яке рішення має винести суд? Чи будуть правомірними вимоги Іщенко про переведення на нього прав та обов'язків покупця, якщо буде встановлено, що Волинець не передала в найм, а продала Петренку цю квартиру?

Задача 3. У готелі з номера Савчука 20.08.2006 р. було вкрадено куртку і електробритву. Адміністрація готелю відмовилася відшкодувати вартість викраденого майна, оскільки договору щодо його зберігання Савчук з адміністрацією готелю не укладав. У ході розслідування справи чергова поверху, на якому проживав Савчук, підтвердила, що бачила ці речі в номері, однак оскільки Савчук постійно носив ключ від номера при собі і не здавав його адміністрації, то вини працівників готелю у зникненні речей немає.

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. За усною домовленістю між В. та сином її давніх приятелів Я., останній зобов'язувався надавати В. довічне утримання (купувати продукти харчування, сплачувати комунальні послуги та нести інші витрати). Натомість В. обіцяла безоплатно передати йому у власність 3-х кімнатну квартиру у середмісті м. Києва. Через 4 роки В. поставила Я. до відома, що вона бажає продати квартиру далекій родичці за вигідну плату. Я. звернувся за консультацією в адвокатську контору: ***Які його права на квартиру?***

Задача 5. ПАТ «Верба», що мало на балансі автомобіль, звернулося до станції технічного обслуговування з приводу ремонту його ремонту після автомобільної аварії. Майстер станції технічного обслуговування провів огляд автомобіля та

встановив, що необхідно підрихтувати, пошпаклювати та провести фарбування окремих деталей.

Між ПАТ «Верба» та ПП «СТО-один» був укладений договір, в якому строк виконання робіт був визначений на 18 травня. У цей строк представник ПАТ «Верба» прийшов до станції технічного обслуговування та від підсобних працівників дізнався, що один із технологічних етапів не був виконаний. Представником ПАТ «Верба» було вчинено дії направлені на узгодження технології та встановлення нових строків виконання роботи. Цього ж дня майстер ПП «СТО-один» вирішив перегнати автомобіль до іншого цеху для усунення недоліків виконаної роботи, проте не впорався із керуванням і потрапив в аварію. Внаслідок чого автомобіль було пошкоджено. ПП «СТО-один» відмовилося від ремонту нових пошкоджень за свій рахунок, запропонувавши ПАТ «Верба» отримати гроші на відшкодування шкоди від майстра, оскільки строк договору укладеного між ПАТ «Верба» та ПП «СТО-один» на момент аварії за участю майстра закінчився. ПП «СТО-один» висунуло вимоги до ПАТ «Верба» по оплаті виконаної їхнім майстром роботи.

Яке рішення винесе суд? Чи змінилося б рішення суду, і якщо так то в якій мірі, якщо б ПАТ «Верба» не було власником цього автомобіля, а отримало його за договором лізингу? Хто буде нести відповідальність за повторне заподіяння шкоди автомобілю?

📖 Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. (Дата оновлення 16.07.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. (Дата оновлення 03.07.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. (Дата оновлення 13.02.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text>
6. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року в редакції Закону від 18 листопада 2003 р. (Дата оновлення 20.10.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>
7. Про міжнародні договори: Закон України від 29 червня 2004 р. (Дата оновлення 02.01.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. (Дата оновлення 20.10.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
9. Повтряний кодекс України від 19 травня 2011 р. (Дата оновлення 07.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#top>
10. Правила ІНКОТЕРМС (Офіційні тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати) від 01.01.2020р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988_007#Text
11. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с. URL: <https://yuricom.com/files/content/Dzera - Zagalna.pdf>
12. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцовой, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
13. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина. /Том 1. *Вступ в цивільне право*. К.: Алерта, 2012. 472 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046508/pravo/tsivilne_pravo

14. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

Додаткова

15. Корчак Н.М. Судова практика як форма забезпечення правопорядку у сфері конкуренції. *Юридичний вісник*. 2012. 4(25). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/325943907.pdf>

16. Коструба А. В. Цивільно-правовий договір як alter-нормативна форма регламентаційного впливу на суспільні відносини. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 16 березня). 2018. С. 22-26.

17. Міловська Н. Звичай ділового обороту як джерела правового регулювання договірних страхових відносин. *Підприємництво, господарство, право*. 2018. № 2. С. 35-39. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/7.pdf>

18. Панченко С.В. Поняття та ознаки джерела цивільного договірної права. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69) № 5. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/16.pdf

19. Пономарьова Т. С. Договір як регулятор цивільних відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 1. С. 152-157

20. Цивільний і Господарський кодекси: 2004 – 2014 рр.: монографія / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Право, 2014. 204 с

21. Сахнюк В. В. Роль та місце судового прецеденту у системі джерел національного права. *Молодий вчений*. 2017. Травень. № 5.1 (45.1). С. 119-122. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/30.pdf>

22. Сибільов М. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин. *Право України*. 2014. № 2. С. 34-44. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6092/1/Sibilov_34-44.pdf

23. Яворська О.С. Договірне право як регулятор цивільних відносин. *Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України*, 2008. Вип. 6 (74). С. 148-158. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12312/16-Yavorska.pdf>

Семінарське заняття № 3 (2 год.)

ДОГОВІР ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ

Методичні рекомендації: Поняття правосуб'єктності включає в себе правоздатність та дієздатність суб'єктів цивільних правовідносин. Під правовою формою реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин розуміють елемент механізму цивільного регулювання відносин за їх участю, а саме правову підставу, через яку останні набуватимуть конкретні цивільні права й обов'язки. У цивільному праві існують різноманітні форми, за допомогою яких суб'єкти цивільного права набувають конкретних цивільних прав та обов'язків.

При вивченні даної теми зверніть увагу на те, що в юридичній літературі прослідковується вживання як синонімічних категорій таких понять як «форма реалізації цивільної правосуб'єктності», «спосіб реалізації цивільної правосуб'єктності», «форма участі у цивільних правовідносинах».

І закон, і рішення суду, і адміністративний акт виступають видами форм реалізації цивільної правосуб'єктності. Для юридичних осіб різновидами форм реалізації цивільної правосуб'єктності виступатимуть також статутні документи, рішення органів управління юридичної особи (загальних зборів, виконавчих органів тощо). Але найпоширенішою та найдоцільнішою формою реалізації цивільної правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин виступає цивільно-правовий договір.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Загальні положення про цивільну правосуб'єктність учасників цивільних правовідносин.
2. Елементи цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб.
3. Роль правосуб'єктності в структурі механізму регулювання цивільних правовідносин учасників цивільних правовідносин.
4. Вплив правосуб'єктності на дійсність договорів, укладених фізичними та юридичними особами.
5. Сутність договору як форми реалізації цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб.

☑ **Ключові поняття і терміни:** дієздатність, правоздатність, договороздатність, правосуб'єктність.

◆ **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть науковців, які проводять дослідження форм реалізації цивільної правосуб'єктності.
2. У чому полягає відмінність між правоздатністю і правосуб'єктністю?
3. Перелічіть елементи структури механізму реалізації правосуб'єктності юридичних осіб.
4. Що Ви розумієте під «теорією волі»?
5. Проаналізуйте правові категорії: «цивільна правосуб'єктність» та «господарська компетенція».
6. Як співвідносяться поняття: «форма реалізації цивільної правосуб'єктності» та «спосіб реалізації цивільної правосуб'єктності».

📖 **Тематика рефератів:**

1. Договір як форма реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб.
2. Договороздатність у структурі цивільної правосуб'єктності.

✍ **Практичні завдання:**

Завдання 1. Філія ТОВ «Сяйво» уклала з торговою базою договір на поставку світильників. ТОВ «Сяйво» звернулося до господарського суду з позовом про визнання договору недійсним, оскільки товариство не видавало керівнику філії доручення на укладення такого договору. **Чи підлягає позов задоволенню?**

Завдання 2. 80% акцій ПрАТ «Оберіг» належать С. Перебуваючи на виставці С. одержав вигідну пропозицію від генерального директора ТОВ «Світ дизайну» щодо укладення договору купівлі-продажу обладнання. С. виходячи з того, що йому належить контрольний пакет акцій ПрАТ «Оберіг» уклав вказаний договір купівлі-продажу. Повернувшись з виставки, С. повідомив голову правління ПрАТ «Оберіг» про укладений договір і передав йому другий примірник цього договору.

Проведіть правовий аналіз ситуації. Хто вправі укласти договір від імені ПрАТ?

Задача 3. Банк «Прогрес» уклав із ТОВ «Графіт» кредитний договір, виконання якого було забезпечено заставою транспортного засобу. При цьому банк зобов'язувався перерахувати кошти лише після оформлення договору застави, згідно з яким позичальник зобов'язувався застрахувати транспортний засіб в одній з провідних страхових компаній на випадок пошкодження або знищення. Після належного оформлення договору застави ТОВ «Графіт» застрахувало предмет застави в страховій компанії і звернулося до банку з вимогою перерахувати кредитні кошти на його рахунок. Дослідивши подані додатково документи, банк «Прогрес» відмовив у наданні кредиту, мотивуючи свої дії тим, що, по-перше, ТОВ «Графіт» застрахувало транспортний засіб у страховика, чий фінансовий стан не відповідає вимогам банку, а по-друге, у банку пропав фінансовий інтерес у наданні кредиту. ТОВ «Графіт» пред'явило позов про спонукання банку надати кредит і про відшкодування збитків. **Чи підлягає позов задоволенню?**

Задача 4. К. у березні 2017 р. пред'явила до М. позов про визнання недійсним договору дарування та його виселення з її будинку. В позові К. вказала, що 27 січня 2017р. вона уклала договір з відповідачем про передачу йому половини належного їй будинку на умовах довічного утримання. Договір був нотаріально посвідчений, однак М не виконує взятих на себе зобов'язань по її утриманню.

Яке рішення повинен ухвалити суд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. 15 травня 2018 році були підписані установчі документи товариства з обмеженою відповідальністю «Море». Директором товариства в цей же день загальними зборами учасників був призначений І. 26 травня 2018 року І. уклав договір з приватним підприємством «Берег» про оренду складських приміщень. Через 10 днів ПП «Берег» направило до ТОВ «Море» лист, у якому зазначалося, що договір оренди вважається не укладеним, в зв'язку з тим, що ТОВ «Море» було зареєстровано 30 травня, тобто пізніше ніж уклали договір, а відповідно до ст. 87, 91 ЦК України правоздатність юридичної особи виникає в момент державної реєстрації.

ТОВ «Море» договори, укладені директором від імені товариства до моменту реєстрації, визнає такими, що укладені з товариством, про що свідчить рішення загальних зборів учасників товариства від 16 червня 2018 року.

Проаналізуйте правові позиції сторін та вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.

▣ Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
4. Зозуляк О.І. Договір як правова форма реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с.
5. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.

Додаткова

6. Васильєва В.В. Місце договору у системі юридичних фактів та встановлення його ознак. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 28. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, 2012. С. 88-94

7. Зозуляк О.І. Реалізація цивільної правосуб'єктності юридичних осіб у договірній формі: монографія. Івано-Франківськ. Нова зоря. 2012. 216 с.

8. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин. Івано-Франківськ. Прикарпатський нац. у-т ім. В. Стефаника, 2016. 445 с.

9. Надьон В. В. Елементи правосуб'єктності в цивільному праві. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8294/1/14.pdf>

10. Шевчишин О. Правосуб'єктність неповнолітніх осіб як передумова дійсності правочинів. Підприємництво, господарство, право. 2018. № 4. С. 74-79. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/4/14.pdf>

11. Юркевич Ю.М. Цивільно-правовий договір як форма реалізації права фізичних та юридичних осіб на об'єднання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2016. № 23. С. 120-124 URL: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc23/32.pdf>

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

ДОГОВІР ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ

☞ Методичні рекомендації: при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що договір як юридичний факт є підставою виникнення договірного правовідношення. Відтак договір повинен відповідати основній ознаці юридичних фактів – здатність породжувати правові наслідки (права та обов'язки). Відповідно договір як правочин перебуває в одному рядку з односторонніми правочинами, деліктами, юридичними вчинками та іншими юридичними фактами. До ознак договору як юридичного факту відносять: по-перше, спрямованість спільних дій на досягнення певних цивільно-правових результатів, а саме на встановлення, зміна або припинення суб'єктивних цивільних прав та обов'язків однієї чи всіх сторін договору; по-друге, наявність єдиного волевиявлення двох або більше сторін, що виражає їх загальну волю. Висновок про те, що для домовленості потрібна єдність волі обох сторін, а також єдність волі і волевиявлення кожного учасника впливає з п. 4 ст. 202, п. 3 ст. 203, п. 1 ст. 215 (відсутність єдності волевиявлення сторін тягне за собою не укладення договору, а не відповідність волевиявлення учасника його внутрішній волі є підставою недійсності правочину). Більшість вчених сходяться, що способи волевиявлення можуть бути згруповані за трьома групами: 1) безпосереднє волевиявлення, яке здійснюється в усній або письмовій формі; 2) непряме волевиявлення, в якому особа, яка бажає укласти правочин, вчиняє дії, зі змісту яких виразно видно намір укласти правочин. Такі дії зветься конклюдентними; 3). волевиявлення волі може прийняти форму мовчання.

Документом, у якому втілюється воля сторін (сторони) правочину, можуть бути й така форма її фіксації, як довіреність (ч. 3 ст. 244 ЦК країни), страхове свідоцтво (поліс, сертифікат) (абз. 2 ч. 1 ст. 982 ЦК України), ощадна книжка (ст. 1064 ЦК України), просте або подвійне складське свідоцтво (ч. 2 ст. 10 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва»), ваучер (ст. 23 Закону України «Про туризм»). Вказані документи не є договорами, але, безперечно, доводять наявність між особами договірних правовідносин, адже вони видаються на

виконання умов відповідного договору. Наприклад, на виконання договору доручення довіритель повинен видати повіреному довіреність (ст. 1003, ч. 1 ст. 1007 ЦК України).

При підготовці питання «Співвідношення понять «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір» необхідно проаналізувати доктринальні підходи щодо розмежування зазначених понять. Опрацьовуючи питання «Визнання договору недійсним. Правові наслідки недійсності договору» зверніть угу на те, що для застосування правових наслідків недійсності договору (незалежно чи це нікчемний, чи оспорюваних договір) передбачається лише один порядок – судовий. **Двостороння реституція** є загальним правилом майнових наслідків недійсного договору, що застосовується завжди, якщо законом не встановлені особливі умови їх застосування або особливі правові наслідки окремих видів недійсності договорів. У разі, коли сторони, вчинивши правочин, ще не приступили до його виконання, правочин лише визнається недійсним у порядку, визначеному законом. **Правові наслідки недійсності правочину, який вже виконано повністю або частково** (ст. 216 ЦК України): 1) двостороння реституція - повернення сторін правочину у той майновий стан, в якому вони перебували до його вчинення, тобто повернення кожною зі сторін недійсного правочину другій стороні у натурі всього, що вона одержала на його виконання; *за неможливості такого повернення*, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі — відшкодування вартості того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування; 2) відшкодування збитків, завданих стороні правочину або третій особі; 3) відшкодування моральної шкоди.

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття договору як юридичного факту. Воля та волевиявлення в договорі.
2. Зміст договору як юридичного факту. Істотні, звичайні та випадкові умови договору.
3. Порядок і способи укладення договору. Загальний порядок укладення договору та правові наслідки його порушення. Переддоговірні спори.
4. Форма договору та правові наслідки її недотримання при укладенні договору.
5. Особливості укладення окремих видів договорів.
6. Співвідношення понять «неукладений», «нечинний» і «недійсний» договір.
7. Визнання договору недійсним. Правові наслідки недійсності договору.

☑ **Ключові поняття і терміни:** правочин, конклюдентні дії, воля, волевиявлення, аукціон, конкурс, двостороння реституція.

◆ Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні ознаки договору як юридичного факту.
2. Як визначається зміст договору як юридичного факту?
3. Охарактеризуйте істотні, звичайні та випадкові умови договору.
4. Як співвідносяться поняття порядок та спосіб укладення договору?
5. Які Ви знаєте способи укладення договорів?
6. В якій формі може укладатися договір?
7. У чому полягає відмінність між поняттями „неукладений”, „нечинний” і „недійсний” договір?
8. Який договір – правочин є нікчемним?
9. В яких випадках наслідком недійсності договору-правочину є відшкодування моральної шкоди?
10. Дайте визначення двосторонньої реституції.

Тематика рефератів:

1. Правове регулювання конклюдентних дій за законодавством України.
2. Правові наслідки визнання правочину недійсним та неукладеним.

Практичні завдання:

Задача 1. Ф. усно домовилася про продаж гаража сусідці О. Ціна договору становила 30 тис. грн. Наступного дня Ф. передумала і зажадала оформити договір у письмовій формі та нотаріально посвідчити. Однак, О. сказала, що відмовляється від укладення договору і повернула кошти сусідці. Ф. звернулася до суду з вимогою визнання правочину дійсним та вимогою зобов'язати О. укласти договір із дотриманням форми, передбаченої законом.

В яких випадках допускається визнання правочину дійсним? Яким повинно бути рішення суду?

Задача 2. Л. здала свою шубу в гардероб театру і отримала жетон. Після перегляду вистави за пред'явленням жетоном їй видали чуже пальто. Л. впізнала свою шубу під іншим номером, її покази підтверджували чоловік та подруга. Працівник гардеробу відмовився видати шубу.

Які правовідносини виникли між театром і Л.? У якій формі укладається договір зберігання? Чи допускаються покази свідків щодо речей, зданих на тимчасове зберігання?

Завдання 3. В магазині «Торговий центр» покупець придбав холодильник марки «Samsung» і оплатив його доставку. В результаті перевезення холодильник був пошкоджений. Покупець відмовився прийняти холодильник і вимагав від дирекції магазину безоплатно усунути недоліки. Директор відмовився, посилаючись на те, що договір вважається укладеним з моменту оплати товару покупцем і продавець не несе відповідальності за недоліки, які виникли після оплати товару.

Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте. З якого часу договір купівлі-продажу вважається укладеним?

Задача 4. І. вирішила подарувати квартиру своїй неповнорідній сестрі в честь її вісімнадцятиріччя та звернулася до нотаріуса за консультацією щодо визначення розміру податку, який необхідно буде сплатити при укладенні відповідного договору. Дізнавшись, що податок при укладенні договору дарування вищий у порівнянні із договором купівлі-продажу вирішила квартиру передати сестрі у власність шляхом укладення договору купівлі-продажу. Нотаріус дізнавшись, що передача квартири відбулась шляхом купівлі-продажу підготував документи для визнання договору недійсним.

Чи правий нотаріус у своїх діях? Назвіть правові наслідки недійсності договору? Як співвідносяться поняття «недійсний» та «нікчемний договір»?

Задача 5. 01 вересня 2015 р. С. купив у П. стіл за 600 грн. Гроші за стіл С. вручив у той самий день, про що П. видав йому розписку. Оскільки С. поспішав, бо від'їжджав у термінове відрядження, вони домовилися, що він забере стіл через 5 днів після повернення з відрядження. 6 вересня, коли С. прийшов до П., щоб забрати річ, останній відмовив йому та запропонував забрати 600 грн., заявивши, що два дні тому він продав стіл Р. за 650 грн., а оскільки він власник, то вправі сам вирішувати, кому продавати свою річ. С. звернувся до суду з вимогою про передачу придбаної речі.

Чи задовольнить суд вимоги С.? Які принципи виконання зобов'язань мають бути дотримані?

Задача 6. 20 листопада 2019 року між ФО-підприємцем І. та ТОВ «Веселка» було укладено безстроковий договір оренди комерційного приміщення загальною

площею 68 м.кв. У травні 2020 року ТОВ було реорганізовано і перейшло за розподільчим балансом до ПП «Квант». Після цього ПП «Квант» звернулося до ФО-підприємця І. з вимогою про визнання договору оренди недійсним та звільнення приміщення. Останній від виконання даної вимоги відмовився, адже усі умови договору виконував добросовісно.

Проаналізуйте ситуацію та вирішіть справу. Назвіть правові наслідки недійсності договору.

☞ Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23.12.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text>
3. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. в редакції Закону від 18.11.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>
4. Васильєва В.В. Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
5. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
6. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
7. Мічурін Є.О. Техніка складання договорів: Навч.-практ. посіб. Х. : Юрсвіт, 2006. 536 с
8. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.
9. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.

Додаткова

10. Бахаєва А. С. Воля та волевиявлення під час укладення правочинів. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідження молодих вчених: матеріали наук.- практ. конференції (Харків, 17 травня). 2017. С. 17-22*
11. Беззубов Д. О., Армаш Н. О. до питання уніфікації застосування норм матеріального права при визнанні договорів недійсними. *Юридичний вісник. 2017. №2 (43). С. 135-139*
12. Родоман Т. О. Оферта і акцепт як самостійні елементи в процесі укладення договору: від теорії до судової практики. *Судова апеляція. Цивільне право і цивільний процес. 2016. № 3 (44). С. 92-100*
13. Таран О. С. Пропозиція укласти багасторонній договір (цивільно-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2016. Вип. 38. С. 98-100*
14. Пилипенко С. Особливості правового регулювання відносин за договором, укладеним в електронній формі. *Підприємництво, господарство і право. 2020. № 8. С. 48-53*
15. Пономарьова Т. С. Деякі аспекти укладання договору з порушенням письмової форми. *Цивільне право і процес. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 2. С. 29-32*
16. Вавженчук В. Деякі ознаки договору як юридичного факту та договору-правовідношення. *Цивільне право і процес. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5. С. 6-11*

Семінарське заняття № 5 (2 год.)

ДОГОВІР ЯК ПРАВОВІДНОШЕННЯ

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що договір-правочин і договір-правовідношення є самостійними явищами, але тісно пов'язаними між собою. На підставі укладеного договору-правочину виникає договірне зобов'язання. Правовідношення, що виникає з договору поглинається загальним поняттям «зобов'язання». Відповідно до ч. 1 ст. 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Зміст договору як правочину визначає специфіку конкретного договірного зобов'язання. Неправильно вважати договір-правочин і договір-правовідношення різними сторонами одного явища. Зазначені поняття співвідносяться як підстава та наслідок.

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Поняття та склад суб'єктів договірного зобов'язання.
2. Динаміка суб'єктного складу договірного зобов'язання. Треті особи у зобов'язанні.
3. Поняття та загальні умови виконання договірного зобов'язання.
4. Елементи належного виконання договірного зобов'язання.
  - суб'єкти виконання договірного зобов'язання;
  - предмет і спосіб виконання;
  - місце виконання зобов'язання;
  - строк виконання договірного зобов'язання;
5. Поняття та класифікація підстав припинення договірного зобов'язання.

◆ **Питання для самоконтролю**

1. Які форми участі третіх осіб у зобов'язанні передбачені цивільним законодавством?
2. Що таке множинність осіб у зобов'язанні?
3. Які підстави заміни кредитора у зобов'язанні передбачені цивільним законодавством?
4. Як відбувається відступлення права вимоги?
5. Яка відмінність суброгації від регресних зобов'язань?
6. В чому полягає принцип належного виконання зобов'язання?
7. Назвіть відмінність між активною та пасивною множинністю.
8. Що таке новація?

☑ **Ключові поняття і терміни:** суброгація, регрес, цесія, активна множинність, пасивна множинність, юридичні акти, юридичні вчинки, неправомірні дії, прощення боргу, новація, відступне.

📄 **Тематика рефератів:**

1. Договори, що укладаються на користь третіх осіб.
2. Регресні зобов'язання у договірному праві України.

📌 **Практичні завдання:**

Задача 1. Договір купівлі-продажу між ТОВ «Альфа» (продавець) і ТОВ «Вега» (покупець) передбачав 30% попередню оплату. Гроші ТОВ «Альфа» були

перераховані засновником ТОВ «Вега» М. Після цього М. звернувся до ТОВ «Альфа» з вимогою про передачу йому товару. ТОВ «Альфа» відмовилося, стверджуючи, що виконання частини зобов'язання третьою особою не є підставою для заміни сторони в зобов'язанні.

Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте. Чи змінилася б ситуація, якби М. сплатив 100% вартості товару?

Задача 2. М., що проживав у м. Рівне домовився з трьома студентами будівельного інституту в період його відпустки з 20 червня по 15 липня відновити паркан на своїй дачі. Як аванс він виплатив студентам 100 грн. які вручив одному з них 3 червня. Проте в обумовлений термін робота не була виконана, оскільки двоє з трьох студентів (в тому числі і той, якому вручено гроші) виїхали з міста на відпочинок в Карпати.

До кого М. може звернути вимогу про повернення авансу? Чи має він право на відшкодування моральної шкоди? Чи може бути припинене це зобов'язання прощенням боргу? Чи змінилося б рішення, якби студенти з'явилися до замовника, але не виконали роботу через його відсутність? Чи зміниться рішення по суті, якщо було видано не аванс, а завдаток?

Задача 3. Фізична особа-підприємець Д. звернувся до банку з проханням видати кредит для започаткування власної справи з майновим забезпеченням, яке не покриває всієї суми кредиту, обумовлюючи це тим, що проект, який він хоче втілити, є надзвичайно привабливим й прибутковим. Іншого цінного майна у Д. не було. Кредитна рада банку, дослідивши бізнес-план підприємця і визнавши його дійсно привабливим, зазначаючи, що підприємництво – це діяльність, яка не існує без ризику, вирішила надати кредит. Однак на момент настання строку повернення кредиту, Д. не отримав від свого проекту бажаного результату і можливості повернути гроші не мав.

Банк, намагаючись повернути суму кредиту та відсотків, видав наказ про примусове стягнення грошових коштів, які були у Д. на депозитному рахунку в іншому банку.

Д. проти цього заперечував, посилаючись на той факт, що банк не виконує функції державної виконавчої служби і будь-яку його заборгованість можна стягнути лише за рішенням господарського суду. Він також вказував на факт незаконності дій обох банків, оскільки дані про наявність вкладів в банківських установах становлять банківську таємницю.

Як повинна бути вирішена справа? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. П. позичив у Є. 20 тис. гривень строком на один рік, але у визначений строк грошей не повернув. Через шість місяців після настання строку виконання договору Є. звернувся з позовом до суду про стягнення з П. 20 тис гривень та 3% річних за час прострочення. П. погодився повернути кошти, однак відмовився від сплати процентів, адже вважав що зобов'язання повинно було бути виконане за місцем проживання боржника, і він чекав що Є. прийде до нього додому за коштами.

Вирішіть справу. За яким місцем зобов'язання повинно було бути виконаним у даній ситуації? Як визначається місце виконання зобов'язання якщо воно не встановлено у договорі?

Задача 5. За договором поставки Постачальник зобов'язувався передати Покупцеві товар, а Покупець оплатити його на умовах 100% попередньої оплати. Покупець оплатив товар, але у зв'язку із істотною зміною цін на ринку Постачальник відмовився поставити товар і повернув Покупцю гроші. Покупець гроші прийняв. Після цього Покупець звернувся до Постачальника з вимогою про передачу товару. Останній відмовився, мотивуючи це тим, що Покупець прийняв повернуті гроші, а отже, погодився припинити зобов'язання.

Вирішіть справу. Назвіть підстави припинення зобов'язання.

Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Васильєва В.В. Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
3. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
4. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
5. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.
6. Кузьмич О. Я. Договір на користь третьої особи в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
8. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Харків: ФО-П Лисяк Л. С., 2012. 736 с

Додаткова

9. Андрєєва О. Цивільно-правова характеристика ризику неможливості виконання договірної зобов'язання: поняття та практичне значення. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 5. С. 45-48.
10. Голубєва Н. Ю. Характеристика елементів зобов'язання. Актуальні проблеми держави і права. 2011. С. 468- 474. <http://www.apdp.in.ua/v59/65.pdf>
11. Голубєва Н. Ю. Вимоги до об'єкта зобов'язальних правовідносин. Наукові праці НУ ОЮА. С. 363 – 374. URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom13/38.pdf>
12. Гринько Р.В. Щодо питання про виконання цивільно-правового зобов'язання. *Часопис цивілістики*. 2016. Випуск 21. С. 37-42. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8766/37-42.pdf?se>
13. Кузнецова Н.С., Коструба А.В. Проблемні аспекти моменту виникнення цивільно-правових зобов'язань за договором позики. *Закон і Бізнес*. 35 (1333). 2017. URL: http://zib.com.ua/ua/130166-problemni_as
14. Слома В. М. Види множинності осіб на стороні боржника у цивільно-правовому зобов'язанні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 73-76
15. . Слома В. М. Елементи цивільно-правового зобов'язання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2 (10). С. 79-82
16. Слома В. М. Треті особи як суб'єкти цивільно-правових зобов'язань. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 105-110
17. Слома В.М. Суб'єкти цивільно-правових зобов'язань. *Юридичний вісник*. 2016. 3(40). С. 113-117. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/statji_n3_40_2016/20.pdf

ДИНАМІКА УКЛАДЕНОГО ДОГОВОРУ

☞ **Методичні рекомендації:** динаміка укладеного договору включає такі окремі стадії: виконання договору; зміну договору; припинення договору. Існування стадії виконання договору є необхідним, адже без стадії виконання договору, укладення будь-якого договору втрачає сенс. Стадія зміни договору буде присутньою у динаміці договору тільки у разі, якщо на стадії виконання сторони вносили у договір зміни. Зміна умов договору може створити додаткові або припинити існуючі права та обов'язки боржника та кредитора, перенести строк виконання, змінити спосіб виконання тощо. Право на зміну договору є логічним продовженням свободи сторін на вступ у договірні відносини. Припинення договору – це вичерпання прав та обов'язків сторін за договором, втрата договірних відносин між сторонами договору на майбутнє з будь-яких причин (залежних від волі осіб – учасників договору, інших осіб чи незалежних від їхньої волі) й у будь-який час. У разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань, що виникло із договору, останній переходить у стадію порушеного договірного права.

При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на доктринальні підходи до співвідношення понять 1) «виконання договору» та «припинення договору»; 2) «припинення зобов'язання» та «припинення договору»; 3) «припинення договору», «розірвання договору» і «відмова від договору».

Ст. 16 ЦК України встановила досить широкий перелік способів захисту цивільних прав та інтересів судом, переважна більшість з яких може використовуватися для захисту учасниками договірних правовідносин. До таких способів захисту, прямо передбачених ЦК, можна віднести: – визнання правочину недійсним; – відновлення становища, яке існувало до порушення; – примусове виконання обов'язку в натурі; – зміна правовідношення; – припинення правовідношення; – відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; – відшкодування моральної шкоди. За ЦК України сторони, укладаючи угоду, мають право передбачити особливі способи захисту своїх прав на випадок їх порушення контрагентом. На практиці це нормативне застереження може реалізуватися шляхом включення до договору певних заходів оперативного впливу, які узгоджуються сторонами та набувають статусу обов'язкових для сторін умов договору

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Стадія виконання договору. Співвідношення понять «виконання договору» та «виконання договірних зобов'язань».

2. Поняття, підстави та правові наслідки зміни договору.

3. Співвідношення понять «припинення зобов'язання», «припинення договору», «розірвання договору» і «відмова від договору».

4. Підстави та порядок відмови від договору. Поняття, ознаки та правові наслідки розірвання договору.

5. Форми та способи захисту порушеного договірного права.

6. Поняття збитків та порядок їх відшкодування у договірному праві.

7. Захист слабшої сторони договору.

◆ **Питання для самоконтролю**

1. Які підстави припинення договірних зобов'язань?

2. Назвіть спільні та відмінні ознаки «припинення договору» та «розірвання договору».

3. В яких випадках допускається зміна умов договору?

4. Що таке істотна зміна обставин як підстава зміни та розірвання договору?
5. Охарактеризуйте характерні ознаки «розірвання договору».
6. Як співвідносяться поняття «припинення договору» та «припинення зобов'язання»?
7. Коли припиняється договірне зобов'язання, яке не було виконане за час дії договору?
8. Яке порушення договору визнається істотним?
9. Дайте визначення поняття «відмова від договору».
10. Назвіть підстави захисту прав суб'єктів договірних відносин.
11. Розкрийте зміст поняття «порушення договірного права».
12. Які із способів захисту цивільних прав, визначених у ст. 16 ЦК України, можуть бути застосовані у договірних правовідносинах?
13. У чому проявляється порушення прав ?
14. Які Ви знаєте способи захисту прав кредитора?
15. Назвіть основні підстави відшкодування моральної шкоди в договірному праві.
16. Які критерії варто враховувати при обчисленні розміру відшкодування моральної шкоди в договірних правовідносинах?

Ключові поняття і терміни: неналежне виконання, припинення зобов'язання, припинення договору, розірвання договору, відмова від договору, спосіб захисту, моральна шкода, реальні збитки, упущена вигода.

Тематика рефератів:

1. Припинення договірного зобов'язання незалежно від волі сторін.
2. Відшкодування моральної шкоди в договірному праві.

✍ **Практичні завдання:**

Задача 1. Між приватним підприємством «Довіра» та студентом 3-го курсу юридичного факультету був укладений договір прокату. Згідно умов договору студенту було передано у користування строком на вісім місяців (з 1 жовтня 2013 року по 1 червня 2014 року) телевізор «Sony» та холодильник «Дніпро».

1 червня 2014 року зазначені предмети не були повернуті, а 10 вересня 2014 року студент звернувся до ПП з пропозицією продовжити термін дії договору ще на 9 місяців і оплатити користування телевізором та холодильником за літній період, але в розмірі 1/4 орендної плати. ПП відмовилося від запропонованих умов і поставило вимогу про розірвання договору та відшкодування завданих збитків в повному обсязі в тому числі - упущену вигоду (можливі доходи від здачі зазначених предметів у користування з 1 червня 2014 року по 10 вересня 2014 року).

Дайте правовий аналіз ситуації. Вирішіть спір

Задача 2. За договором безстрокової ренти М. передав безоплатно у власність Н. автомобіль, а Н. зобов'язувався виплачувати рентні платежі у сумі 600 грн. щомісячно. Згодом автомобіль був викрадений у Н. і тому він відмовився від подальшої виплати рентних платежів.

Хто несе ризик випадкового знищення або пошкодження майна, переданого під виплату ренти? Які підстави відмови від договору?

Задача 3. Б. уклав із підприємцем С. договір управління житловим будинком строком на 5 років, встановивши плату останньому в розмірі 30 % доходу від експлуатації будинку щомісячно. С. здав будинок в оренду під магазин. Згодом, отримавши кредит у банку під іпотеку будинку, він надбудував у житловому будинку два поверхи на 4 квартири, які став здавати за договором найму (оренди) житла туристам за певну плату, і цими грошима розраховувався з банком за отриманий кредит. Б., не

задоволений таким станом справ, звернувся з позовом до суду про розірвання договору і стягнення з управителя неотриманих доходів відповідно до умов договору.
Як слід вирішити справу?

Задача 4. ПАТ «Смерека» уклало договір на постачання тканини з ПАТ «Житомирська текстильна фабрика». За цим договором ПАТ «Житомирська текстильна фабрика» повинна була поставити ПАТ «Смерека» тканину в асортименті на суму 500 тис. гривень. За місяць до поставки Житомирська текстильна фабрика звернулася з пропозицією до ПАТ «Смерека» про розірвання договору, мотивуючи тим, що вона хоче укласти договір з іншим товариством на більшу кількість, а тому їй не вистачить тканини, щоб поставити ще й ПАТ «Смерека». ПАТ «Смерека» відмовилась розірвати договір поставки, оскільки товариство вже запланувало відповідний асортимент і виділило необхідні кошти на оплату тканини. ПАТ «Житомирська текстильна фабрика» звернулася з позовом до господарського суду про розірвання договору поставки.

Вирішіть справу.

Задача 5. Державне підприємство «Хлібкомбінат № 8» уклало з ТОВ «Будмонтаж» договір оренди окремо розташованої споруди загальною площею 100 м² на 10 років. У договорі сторони передбачили такі умови: 1) строк оренди, 2) розмір орендної плати, 3) цільове призначення споруди, 4) пеню за прострочення оплати орендних платежів, 5) обов'язок орендаря провести капітальний ремонт споруди не пізніше одного року після укладення договору, 6) набуття права власності ТОВ «Будмонтаж» на споруду після спливу строку договору за умови належної сплати орендних платежів. Оскільки орендар вчасно не розпочав капітальний ремонт і мав заборгованість по орендній платі за 2 місяці, державне підприємство «Хлібкомбінат № 8» звернулося до суду з позовом про розірвання договору. ТОВ «Будмонтаж» позов не визнало. **Яке рішення має винести суд?**

Задача 6. Власник однокімнатної квартири Д. позичив 5 тис. грн своєму сусіду К., що проживає поверхом нижче на ремонт кухні уклавши договір позики у письмовій формі. Однак відразу після завершення ремонту у Д. сталася поломка каналізації, у результаті якої останній залив водою квартиру свого сусіда К. Відповідно К. відмовився віддавати кошти через те, що йому прийдеться робити ремонт повторно.

Вирішіть справу. Який спосіб та форму захисту можна застосувати? Які Ви знаєте способи захисту порушеного договірною праву?

Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Бервено С. М. Проблеми договірною права України: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
3. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: в 2- кн. М. Статут, 1999. Книга первая: Общие положения. 848 с. URL: <http://www.pravoznavec.com/ua/books/240/41/#chlist>.
4. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві. К. : Юрінком Інтер, 2005

5. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
6. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
7. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посіб. / 2-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
8. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
9. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

Додаткова

10. Бобошко О. О. Особливості розірвання договорів за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 5-8
11. Бобошко О. О. Проблемні питання тлумачення питань: «припинення договору» та «розірвання договору». *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали наук.-практ. конференції (Одеса, 19 травня)*. 2017. С. 569-572
12. Бородовський С. О. Окремі питання зміни і розірвання договору в цивільному праві України. *Право України*. 2005. № 3. С. 43—46.
13. Боднар Т.В. Деякі проблеми захисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2 (22). С. 113-118. URL: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1292.pdf>
14. Гончаренко В. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 100-107
15. Гринько Р. В. Щодо питання про виконання цивільно-правового зобов'язання. *Часопис цивілістики*. Випуск 21. С. 37-43
16. Весна Н. О. Розірвання договору як цивільне правовідношення. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. №11 (17). С. 77-83
17. Весна Н. О. Зміна та розірвання договору в односторонньому порядку. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67-68. С. 71-80
18. Весна Н. О. Суб'єкти правовідносин щодо зміни або розірвання цивільно-правового договору. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. С. 3-6
19. Загородній С. А. Визнання договору неукладеним як спосіб захисту цивільних прав та інтересів судом. *Вісник харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2 (77). С. 198-205
20. Кот О. До питання про способи захисту договірних прав. *Юридична Україна*. 2016. № 9-10. С. 58-65
21. Кот О. Способи захисту договірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 13-18.
22. Мартинюк Л. П. Проблеми новації як способу припинення зобов'язань. *Правова держава*. 2017. № 28. С. 139-143
23. Рассказова В. В. Юридичні особливості відносин із відступного. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 55-59
24. Сибільов М. Договірне зобов'язання та його виконання. *Вісник Академії правових наук*. Харків, 2003. № 2-3. С.414-424. http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5791/1/Sibilov_414.pdf
25. Труфанова Ю. Підстави припинення договору: теоретико-практичні особливості. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1 (17). С. 102-106
26. Ярема А. Г., Лужанський А. В. Поєднання боржника і кредитора в одній особі як підстава припинення цивільного зобов'язання. *Вісник Верховного Суду України. Судова практика і проблеми вдосконалення законодавства*. 2016. № 3 (187). С. 36-42

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОГОВІРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що договірна відповідальність завжди являє собою санкцію за порушення договірної зобов'язання, а саме виникає на підставі цивільно-правового договору. Під договірною відповідальністю розуміють відповідальність, що настає у випадках невиконання і неналежного виконання зобов'язання, що виникло з договору. Так за недоліки проданої речі перед покупцем - фізичною особою, що відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» визнається споживачем, відповідають як її продавець, так і виготовлювач товару. Але продавець несе перед споживачем договірну відповідальність (на підставі договору купівлі-продажу речі), а виготовлювач — позадоговірну (на підставі Закону України «Про захист прав споживачів»). У першому випадку форми й розмір відповідальності встановлюються як законом, так і договором, а у другому - лише законом.

Відносини цивільно-правової відповідальності регулюються нормами, які закріплені у ст.ст.22 «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», 23 «Відшкодування моральної шкоди», у главах 51 «Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання», 82 «Відшкодування шкоди» ЦК України та іншими нормами, які знаходяться в різних розділах ЦК України.

Підставою виникнення цивільно-правової відповідальності у сфері договірних зобов'язань є вчинення правопорушення, яке полягає у протиправному порушенні суб'єктивного права кредитора в результаті невиконання (неналежного виконання) зобов'язання боржником. Умови відповідальності: 1) протиправна поведінка боржника; 2) наявність шкоди; 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою; 4) вина боржника.

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття цивільно-правової відповідальності. Сутність та форми договірної відповідальності.
2. Умови (підстави) договірної відповідальності.
3. Загальні засади договірної відповідальності юридичних осіб. Самостійність відповідальності юридичних осіб.
4. Особливості договірної відповідальності юридичних осіб публічного права та підприємницьких товариств.

◆ Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення договірної відповідальності.
2. Які існують підходи до розуміння цивільно-правової відповідальності в доктрині цивільного права?
3. Назвіть умови договірної відповідальності.
4. Що є підставою договірної відповідальності?
5. Які підстави для зменшення розміру відповідальності боржника?
6. Хто із українських цивілістів досліджував договірну відповідальність?
7. Які є підстави звільнення від договірної відповідальності?
8. Назвіть спільні та відмінні риси договірної відповідальності юридичних осіб публічного права та підприємницьких товариств.

☑ **Ключові поняття і терміни:** договірна відповідальність, вина, причинний зв'язок, шкода, збитки.

Тематика рефератів:

1. Солідарна відповідальність у договірному праві.
2. Відповідальність підприємницьких юридичних осіб.

Практичні завдання:

Задача 1. Між громадянином С. та будівельною компанією ПрАТ «Метр» був укладений договір згідно з яким на земельній ділянці, що належить С. на праві власності, було збудовано складські приміщення, що були прийняті С. у визначений договором строк – 26 червня 2011 року. Через деякий час С. виявив недоліки у конструкції складських приміщень. 12 травня 2012 року він звернувся до ПрАТ «Метр» з вимогою усунення недоліків. ПрАТ «Метр» відмовило, посилаючись на те, що С. пропустив строк на пред'явлення такої вимоги. С. звернувся до суду для захисту своїх прав.

Яким буде рішення суду?

Задача 2. ПАТ «Нібулон» за договором складського зберігання зберігало зерно на елеваторі. Строк зберігання був визначений «до початку посівної». Коли ПАТ «Нібулон» звернулося з вимогою про видачу зерна, то виявилось, що на елеваторі немає відповідної кількості зазначеного у договорі сорту пшениці та жита. Представникам ПАТ «Нібулон» було запропоновано приїхати пізніше, оскільки очікувалося поновлення запасів зерна з резерву.

Які особливості зберігання речей, визначених родовими ознаками? Чи матиме ПАТ «Нібулон» право на відшкодування неoderжаних доходів, якщо посівну не буде проведено вчасно?

Задача 3. ПрАТ «Київбуд» (Покупець) і ТОВ «Постач» (Постачальник) укладений договір поставки залізобетонних конструкцій. Яких-небудь санкцій за невиконання (неналежне виконання) сторонами своїх зобов'язань договір поставки не містить.

Яку відповідальність і на підставі якої норми закону понесе Покупець у випадку затримки оплати товару?

Задача 4. М. замовила в ательє з власного матеріалу пальто. Напередодні видачі готового пальто в ательє внаслідок замикання електропроводки сталася пожежа. Пальто було знищено, як і інше майно, що знаходилося в ательє.

Чи має право Маслова вимагати відшкодування вартості матеріалу? Чи вправі ательє вимагати оплати за виконану роботу? Чи зміниться вирішення питання, якщо: матеріал належав ательє; або Маслова вчасно не забрала готовий виріб, а звернулася через тиждень після обумовленого строку.

Задача 5. Торговельна організація «Господар» відповідно до договору поставки, який вона уклала з акціонерним товариством «Газоапарат», попередньо повністю оплатила поставку партії побутових газових плит. Після одержання товару під час підготовки його до продажу виявилось, що 40 плит є некомплектними. Торговельна організація «Господарка» склала відповідний акт і відправила ці плити назад постачальнику. У претензії, що була направлена постачальнику, були поставлені такі вимоги:

- 1) поставити їй 40 плит повністю укомплектованими;
- 2) перерахувати на рахунок фірми вартість відправлених назад плит;
- 3) відшкодувати втрати на повернення плит назад;

4) оплатити штраф за поставку 40 некомплектних плит.

Які санкції за порушення зобов'язань передбачені чинним законодавством? Які вимоги до виконання зобов'язань були порушені у даному випадку? Коли можна стягнути штраф за порушення зобов'язання? Чи підлягають задоволенню вимоги торговельної організації «Господарка»? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 6. Молокозавод повинен був поставити магазину продукти 2 травня 2018 р. на суму 30 тис. грн. Внаслідок негоди, а саме сильних дощів, які 2 травня 2018 р. спричинили розмиття частини дороги, молочні продукти не були доставлені до магазину. Договором, який був укладений між магазином і молокозаводом, за не поставку продукції була передбачена неустойка у вигляді штрафу. Магазин пред'явив заводу претензію, в якій вимагав сплатити суму штрафу за не поставку товару. Завод відмовився задовольняти вимоги магазину, посилаючись на те, що його вини у цьому немає.

Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.

Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.

3. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.

4. Примак В.Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2007. 432 с.

5. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

Додаткова

6. Верховець А.А. Цивільно – правова відповідальність за порушення умов договору: автореферат дис. на здобуття наук. Ступення канд.юрид. наук : спеціальність 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»/ А.А. Верховець. – Київ, 2010. – С. 66 – 74.

7. Гриценко Г. Субсидіарна відповідальність крізь призму множинності осіб у зобов'язанні. Юридичний вісник. 2019. № 4. С. 223-228

8. Єфремова І.І. Особливості відповідальності учасників багатосторонніх договорів. *World Development of Science and Technology: the 2nd International scientific and practical conference (Chicago, May 18-19, 2020)*. 2020. С. 127-132

9. Мартинюк Л. П. Відшкодування збитків як правовий наслідок порушення договорів за законодавством України, Німеччини та Франції. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2017. Вип. 2 (31). С. 64-75

10. Пучковський С. Про реалізацію видів забезпечення як правові наслідки порушення договірних зобов'язань. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2019. С. 105-107

11. Слома В. М. Відповідальність у зобов'язаннях з множинністю осіб: окремі цивільно-правові аспекти. *Модернізація цивільно-правової відповідальності (Матвєєвські цивілістичні читання) : матер. міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 18.10.19 р.)*. 2019. С.272-274

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ. ТИПИ ДОГОВОРІВ ТА ЇХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

☞ **Методичні рекомендації:** при вивченні даної теми, оскільки питання класифікації цивільно-правових договорів становлять предмет наукових дискусій з приводу обрання найоптимальнішого критерію для такого поділу, слід звернути увагу на різні підходи до класифікації договорів, а саме на класифікацію договорів за їх окремими властивостями, одноступеневу та багатоступеневу класифікації.

Необхідно пам'ятати, що однією із найпоширеніших способів класифікації цивільно-правових договорів є дихотомія, або поділ на дві групи. При дихотомії обирається класифікаційний критерій у вигляді тієї чи іншої ознаки договору. До однієї групи відносяться договори, у яких ця ознака наявна, а до іншої – договори, де така ознака відсутня. Тобто, за дихотомічним критерієм договори у підручниках з цивільного права поділяються на: двосторонні – односторонні (за наявністю прав та обов'язків між сторонами); оплатні – безоплатні (за наявністю зустрічного надання); реальні – консенсуальні (за моментом укладення договору) та інші.

Професор Луць В.В. поділяє договори за правовою метою та порядком розташування договорів у Цивільному кодексі України на: договір про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (купівля - продаж, поставка, позика, контракція, міна, дарування, постачання енергетичних ресурсів); договори про передачу майна у тимчасове користування (майновий найм, оренда, побутовий підряд, безоплатне користування майном, лізинг тощо); про виконання робіт (побутовий підряд, підряд на капітальне будівництво, на виконання проектних та пошукових робіт); про передачу результатів творчої діяльності (авторські, ліцензійні договори, договори про передачу науково-технічної продукції); про передачу послуг (перевезення, страхування, доручення, комісії); про спільну діяльність (установчий договір, угоди про науково-технічне співробітництво).

При вивченні даної теми студенту необхідно проаналізувати такі класифікаційні утворення (форми) групування договорів, як рід, тип, підтип, вид та підвид договору. Отже, під структурою системи договорів розуміють їх поділ на групи, типи та види. Групи зобов'язань володіють найвищою мірою спільності, зумовлюють найбільш істотні відмінності у їх правовому регулюванні. Групи поділяються на типи. Тип – це певна сукупність договірних зобов'язань, яка охоплює однорідну групу суспільних відносин і виражає істотні межі відповідних відносин. Типи договорів у свою чергу поділяються на види. Підстава для групування за видами договорів – це наявність сукупності сутнісних невід'ємних ознак. Саме вони дають можливість кваліфікувати договір і визначити його приналежність до певних договірних груп.

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття та критерії класифікації цивільно-правових договорів.
2. Особливості класифікації договорів за універсальним критерієм (одноступенєва та багатоступенєва класифікація цивільно-правових договорів).
3. Правова природа та особливості укладення публічного договору. Споживчий договір.
4. Договір приєднання: поняття, правова природа та особливості.
5. Загальна характеристика та особливості договору на користь третьої особи.

6. Попередній договір. Розмежування попереднього договору та протоколу про наміри.

7. Непоіменовані договори. Змішаний договір.

8. Інтегровані та нетипові договори.

☑ **Ключові терміни:** *оплатний договір, алеаторний договір, комутативний договір, фідучіарний договір, однооб'єктний договір, альтернативний договір, попередній та основний договори, комплексні договори.*

◆ **Питання для самоконтролю**

1. Проаналізуйте такі класифікаційні форми групування договорів як рід, тип, підтип, вид та підвид договору.

2. В чому полягає дихотомічний спосіб класифікації договорів?

3. Назвіть відмінність між майновими та організаційними договорами.

4. Дайте загальну характеристику «змішаному» договору.

5. Розкрийте різницю між поіменованими та непоіменованими договорами.

6. У чому полягає особливість однооб'єктних договорів?

7. Які договори вважаються інтегрованими?

8. Дайте визначення попереднього й основного договорів.

9. Який договір є договором приєднання?

10. Які особливості договору на користь третьої особи?

📄 **Тематика рефератів:**

1. Поняття та загальна характеристика зовнішньоекономічного договору.

2. Порівняльна характеристика змішаного та непоіменованого договорів.

✍ **Практичні завдання:**

Задача 1. А. домовився зі своїм приятелем К., артистом естради, що запросить до себе додому співробітників, які хотіли б послухати у виконанні К. естрадні пісні в домашній обстановці. Однак за дві години до призначеного часу зустрічі К. зателефонував А. і повідомив його, що не прийде, оскільки вирішив залишитися вдома, щоб подивитися футбольний матч за участю київського «Динамо». Зустріч, що було призначено, довелося відмінити. А. вважає, що К. зобов'язаний відшкодувати йому витрати, пов'язані з підготовкою зустрічі (вартість продуктів, напоїв) та компенсувати моральну шкоду.

Чи має А. юридичні підстави для пред'явлення таких вимог до К.? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. За договором банківського вкладу Р. вніс на ім'я свого 10-річного сина 1 тис. грн. Через деякий час син звернувся в установу банку з вимогою по видачу йому цих грошей і нарахованих на них процентів.

Які права третіх осіб, на користь яких укладено договір банківського вкладу? Чи правомірні вимоги 10-річного сина? Проаналізуйте ст.ст. 31, 32 Цивільного кодексу України.

Задача 3. ТОВ «Лісовик» і ПрАТ «Чайка» уклали попередній договір, в якому визначили, що основний договір вони укладуть впродовж дев'яти місяців з дня укладання попереднього. Погоджуючи зміст попереднього договору, сторони обговорили, але не внесли у текст договору умов щодо яких не знайшли єдиного бачення і вирішили остаточно домовитися при укладанні основного договору. Через півроку сторони вирішили продовжити роботу з оформлення договору, але укладання основного договору затягувалося. За місяць до закінчення терміну дії попереднього

договору ТОВ «Лісовик» звернулося до господарського суду з позовом до ПрАТ «Чайка» про спонукання до укладання основного договору.

Про що повинні домовитися сторони при укладанні попереднього договору? Визначте характер і правові наслідки дій учасників щодо укладення попереднього договору. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. С. впродовж тривалого часу шукав можливість придбати чи орендувати гараж неподалік від свого будинку. Він дізнався, що у зв'язку з від'їздом на роботу за контрактом до Австрії Р. здає свій гараж в оренду на два роки, а в майбутньому, можливо, продасть його. С. негайно зустрівся з Р., який повідомив, що через три дні С. може поставити до гаражу свій автомобіль. Стосовно орендної плати сторони вирішили дізнатися про середню орендну плату в цьому районі і наперед погодилися, що підуть один одному на уступки щодо цього питання. Через три дні Р. зателефонував С. і повідомив, що обставини змінилися і він не може здавати свій гараж, оскільки він потрібен його товаришеві. С. звернувся до суду. В своїй заяві він вказав, що Р. відмовився від виконання договору і просить суд зобов'язати Р., згідно зі ст. ст. 765 та 766 ЦК України, передати йому гараж у користування строком на два роки.

Яке рішення повинен винести суд? Відповідь обґрунтуйте.

📖 Нормативні акти та література:

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Бервено С. М. Проблеми договірної права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
3. Веретельник Л. К. Проблема систематизації договорів у цивільному праві. Форум права. 2011. №1. С. 180-189.
4. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
5. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.
6. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
7. Кузьмич О. Я. Договір на користь третьої особи в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
8. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
9. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016.260 с.

Додаткова

10. Добкіна К., Ключова Є. Місце попереднього договору в системі цивільно-правових правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 5. С. 8-11.
11. Лехкар О. В. Договір приєднання у цивільному праві України: автореф. дис...канд. юрид. наук . Харків. 2008. 17 с.
12. Лідовець Р. А. Змішані договори в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук. Львів, 2005. 20 с.
13. Схаб-Бучинська Т.Я. Типовий договір як законодавче обмеження договірної свободи. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Договір як універсальна форма правового регулювання». Івано-Франківськ. 2018. С.58-63.

14. Корбут О. О. Непоіменовані договори у сфері шоу-бізнесу. Дисертація канд. юрид. наук: 12.00.03, Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2015. 200 с.

15. Свиридюк С.М. Герасимчук Л.В. Виникнення прав третьої особи, на користь якої укладений договір. Журнал науковий огляд. 2017. № 10 (42). <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/viewFile/1355/1457>

16. Гриняк А.Б. Дискусійні питання природи спадкового договору та його місця в системі цивільно-правових договорів. Проблеми цивільного права і процесу: тези доповідей учасників науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті О.А. Пушкіна (м.Харків, 19-20 травня 2017 р.) URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/14.pdf

Семінарське заняття № 9 (2 год.)

КОНЦЕПЦІЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ В ІНШИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми зверніть увагу на те, що конструкція договору як засобу саморегуляції різноманітних суспільних відносин використовується різними галузями права (міжнародним, адміністративним, цивільним, господарським, трудовим, земельним, екологічним тощо) незалежно від ступеня імперативності правового регулювання певного виду суспільних відносин та взаємного правового становища суб'єктів цих відносин (субординації чи автономії). Договір є тією правовою формою, яка дозволяє регулювати різноманітні суспільні відносини, що виникають між суб'єктами права. Він окреслює межі дозволеної та належної поведінки, а також наслідки недотримання сторонами його умов. Договір можна розуміти як одну з найбільш зручних форм регулювання поведінки, оскільки сторони, що перебувають у правовому полі, можуть узгоджувати будь-які умови та очікувати на отримання заздалегідь обумовленого результату. Критерієм для розмежування цивільного та господарського договорів є: 1) відносини, які регулюються даним договором; 2) суб'єктний склад сторін договору. Предметом трудового договору є праця, тоді як предметом цивільно-правового договору є виконання стороною визначеного обсягу робіт (висновок ВС, постанова №127/21595/16-ц від 8.05.2018 р.).

Для вивчення питань, що розглядаються у цій темі, необхідно опрацювати положення розділу 4 колективної монографії «Договір як універсальна форма правового регулювання».

⇒ Питання для обговорення:

1. Поняття та особливості господарського договору. Співвідношення цивільно-правового договору з господарсько-правовим договором.
2. Договір як регулятор трудових відносин. Відмінності цивільно-правового договору від трудового договору.
3. Договір як регулятор сімейних правовідносин. Шлюбний договір.
4. Договір в міжнародному праві.
5. Договірне регулювання природноресурсових відносин.
6. Договірне регулювання корпоративних правовідносин.
7. Процесуальні договори: постановка питання та законодавча перспектива.
8. Поняття та особливості адміністративно-правового договору.
9. Договір у кримінально-правових відносинах

❖ Питання для самоконтролю

1. Розкрийте спільні та відмінні риси цивільно-правового та господарсько-правового договорів.
2. Що є предметом трудового договору?
3. Які відносини регулюються шлюбним договором?
4. Які договори укладаються у сфері сімейних відносин?
5. Яка правова природа шлюбного договору?
6. Назвіть спільні і відмінні риси цивільного та адміністративного договорів.
7. Що таке угода про примирення?
8. Як розуміються договори в кримінальному праві?
9. Назвіть різновиди договорів про примирення, передбачені КПК України.
10. Що таке «мирова угода»?
11. Назвіть види природноресурсових договорів.

☑ **Ключові поняття і терміни:** корпоративний договір, шлюбний договір, адміністративний договір, господарський договір, шлюбний договір.

📖 Тематика рефератів:

1. Корпоративний договір.
2. Процесуальні договори.

📝 Практичні завдання:

Задача 1. Для придбання мотоциклу у К. не вистачало 10 тис. грн. Він позичив цю суму у свого дядька Р., оформивши ці відносини договором позики. Строк повернення позики — 1 рік. Через 6 місяців після укладення договору Р. помер. У заповіті єдиним спадкоємцем зазначався його племінник.

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Р., який перебував із Н. у зареєстрованому шлюбі неодноразово наполягав на здобутті дружиною вищої медичної освіти, обіцяючи їй за це купити автомобіль. Через деякий час Н. погодилася з цією пропозицією, але попросила укласти шлюбний договір, передбачивши в ньому купівлю їй чоловіком авто після отримання диплома бакалавра.

Чи ґрунтується на законі вимога Н.? Чи може шлюбний договір укладатися з умовою відкладання?

Задача 3. 16 листопада громадянин М. купив в універмазі костюм і черевики, попередньо примірявши їх і уважно обдивившись. Прийшовши додому, М. знову став

приміряти костюм, але фасон і колір костюма йому не сподобався. Порадившись з батьком, М. вирішив поміняти костюм. Костюм М. більше не одягав. 20 листопада, повернувшись з роботи, М. спіткнувся на сходах, а потім виявив, що у одного із нових черевиків відривається підощва. 21 листопада М. прийшов в універмаг і вимагав обміняти костюм, а за черевики повернути гроші.

Адміністрація магазину обміняти костюм відмовилася, посилаючись на те, що костюм є доброякісним, відповідного розміру і ніяких важливих причин для обміну немає. Що стосується черевиків, то адміністрація згодилася взяти їх назад, але тільки в обмін на іншу пару.

Вирішіть спір. Чи має право М. обміняти доброякісний костюм, фасон і колір якого йому не сподобався? Які права має покупець у випадку виявлення в купленому взутті дефектів виробничого характеру?

Задача 4. Через п'ять місяців після отримання вантажівок за договором лізингу сільськогосподарський виробничий кооператив «Зоря» зажадав від лізингової компанії, яка відповідно до договору мала здійснювати технічне обслуговування автомашин, проведення профілактичного ремонту вантажівок, оскільки в одній з них мали місце перебої в роботі двигуна. Лізингова компанія відмовилася надавати такі послуги через несплату кооперативом, який посилався на фінансову скруту, лізингових платежів протягом останніх трьох місяців.

1. Які права та обов'язки сторін за договором лізингу? 2. Які правові наслідки наступають у разі порушення умов договору лізингу? 3. Чи правомірні вимоги кооперативу «Зоря»?

Нормативні акти та література:

Основна

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. (Дата оновлення 16.07.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. (Дата оновлення 03.07.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. (Дата оновлення 13.02.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text>
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Дата оновлення 16.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Справа № 127/21595/16-ц: Постанова ВС №127/21595/16-ц від 8 травня 2018 р., <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-vs-nazval-klyuchevoe-otlichie-trudovogo-dogovora-ot-grazhdansko-pravovogo>
7. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
8. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг ред. проф. В.А.Васильєвої; Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
9. Розгон О. М. Договори у сімейному праві України: монографія. К.: Ін Юре, 2018. 301с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288638128.pdf>
10. Тетарчук І. В. Договірне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ: ЦНЛ, 2016. 260 с.

Додаткова

11. Договірне регулювання приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: монографія / за заг. ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана; наук.ред. А. Б. Гриняк. Київ: 2017. 334с.

12. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 280 с.

13. Ільченко Анна. Співвідношення понять «цивільний договір» та «господарський договір». Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 20-23

14. Козак О. Особливості виконання зобов'язань за договором про влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомну сім'ю. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 12. С. 32-36

15. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання: монографія / В. М. Адам та ін.; за заг. ред. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 247 с.

16. Сигидин М. М. Корпоративний договір в системі цивільно-правових договорів. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. Вип. 33. С. 139-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_33_18.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Види індивідуальних завдань:

- *бібліографічний опис наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація;*
- *узагальнення судової практики з цивільних справ за тематикою дисципліни*
- *підготовка презентації.*

Вибір магістрантом теми індивідуального завдання здійснюється самостійно. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуального завдання магістрантів здійснює викладач, який веде практичні заняття. За індивідуальну роботу магістрат має можливість отримати максимально 5 балів.

Тематика дисципліни для бібліографічного опису та презентації:

1. Поняття та функції цивільно-правового договору.
2. Правове регулювання договірних відносин: поняття, механізм, принципи.
3. Свобода договору за законодавством України.
4. Принципи договірного права.
5. Правове регулювання укладення договору.
6. Правове регулювання зміни та розірвання договору.
7. Припинення договору за цивільним законодавством України.
8. Відмова від договору за цивільним законодавством України.
9. Забезпечення виконання договірних зобов'язань.
10. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань.
11. Форма цивільно-правового договору.
12. Недійсність договорів.
13. Воля і волевиявлення в договорі.
14. Класифікація цивільно-правових договорів.
15. Публічний договір.
16. Договір приєднання.
17. Договір на користь третьої особи.
18. Змішаний і комплексний договір.
19. Алеаторні договори.
20. Фідуціарні договори.
21. Проблеми договірного права.
22. Оціночні поняття в договірному праві.
23. Укладання фіктивного чи удаваного договору.
24. Консенсуальні та реальні договори.
25. Багатосторонні договори.
26. Основні та акцесорні договори.
27. Порівняльна характеристика цивільного і господарського договорів.
28. Договір на користь третьої особи.
29. Способи захисту в сторін договору.
30. Техніка укладання договору.

Узагальнення судової практики з цивільних справ, які пов'язані із ...

1. визнанням договору недійсним;
2. розірванням договору;
3. зміною умов договору;
4. невиконанням умов договору.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2020).
2. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України URL: <http://www.ccu.gov.ua/> (дата звернення: 10.09.2020).
3. База даних судових рішень Європейського суду з прав людини URL: <http://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 13.09.2020).
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 10.09.2020).